

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

ZAGONETKE USKRŠNJEG OTOKA

**THOR
HEYERDAHL**

**TRADICIJA ILI
NAPREDAK?**

**DREVNA
OLIMPIJA**

**GUNUNG PADANG
Planina prosvjetljenja**

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

08 | 2024. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

7

4 TRADICIJA ILI NAPREDAK?

Carlos Adelantado

7 USKRŠNJI OTOK

Izgubljena karika prošlosti

Atila Barta

12 THOR HEYERDAHL

Istraživanja modernog Vikinga

Marko Perutović

15 GUNUNG PADANG

Planina prosvjetljenja

Damir Krivdić

16 DREVNA OLIMPIJA

Vesna Perhat

12

15

16

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić, Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branislav Vukajlović, Damir Krivdić

Lektura: Branka Žaja

Tehničko uredništvo:

Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Brojne stranice povijesti ispisane su otkrićima entuzijastičnih istraživača kojima se strpljivo slagao mozaik čovjekove prošlosti. Često se događalo da novootkriveni kamenčići djelomično ili potpuno promijene postojeću općeprihvaćenu sliku, a ponekad i da ostave još veću prazninu nejasnog i neobjašnjivog u izloženom prikazu. Ovo posljednje se događalo zbog neizbježnih pogrešnih pretpostavki i predrasuda, ali i zbog neznanja i nemara, slučajnih ili namjernih uništavanja, pohlepe i drugih sebičnih razloga. Tako su se nepovratno gubile dragocjene karike kulturne tradicije, koje su nekad bile nadohvat ruke, a pomoću kojih smo mogli biti bliže razumijevanju ne samo vlastite prošlosti, nego i sadašnjosti i budućnosti.

Jedan takav primjer predstavlja i otkrivanje zagonetne kulture Uskršnjeg otoka koja je imala različita povijesna razdoblja. Dok su stari doseljenici s istoka i zapada poštivali zatečene, još starije kulturne tradicije, kasniji trgovci i lovci na blago često su se svojski trudili zatrti sve što im je bilo nepoznato i strano. Nemajući sluha za iznimna graditeljska i umjetnička postignuća, religijske oblike i hijeroglifske zapise, sustavno su ih uništavali, a ionako malobrojno domaće stanovništvo doveli su do ruba opstanka... Trebala su proći desetljeća i golemi naponi iznimnih pojedinaca, putnika i istraživača da bismo, nažalost, shvatili koje smo kulturno blago čovječanstva nepovratno izgubili. No, ostaje pitanje – hoćemo li napokon iz svega toga nešto naučiti?

Uredništvo

TRADICIJA ILI NAPREDAK?

Carlos Adelantado

Tradicija ili napredak? Ovo se pitanje ne mora nužno pretvoriti u proturječnost ili nerješivu suprotnost. Veliki je problem kada ne postoje dodirne točke za dijalog kako bismo pronašli zajedničke elemente koji mogu pomoći u rješavanju sukoba.

Istražujući prošlost i razmišljajući o sadašnjosti, pronašao sam nekoliko zajedničkih karakteristika. Ono što se 1000. godine zvalo milenijarizam – iako se tako zvao nakon 1000. godine – slično je onome što se događa sada nakon 2000. godine. Prije 1000. godine ljudi su čvrsto vjerovali da se približava kraj svijeta. Ovo se vjerovanje temeljilo na Ivanovoj *Apokalipsi*, zbog retka koji kaže da se svakih tisuću godina budi zvijer. Na tome se temeljila ideja milenijarizma o kraju svijeta koju su podržavali tadašnji religijski autoriteti.

U današnje vrijeme, koje je pod utjecajem znanstvenih autoriteta, ljudi ponovno razmišljaju o mogućim katastrofama, kataklizmama ili o nestanku našeg načina života, što je za mnoge isto što i "kraj svijeta" jer se ne shvaća da se može i drugačije živjeti.

Kolapsologija nam danas govori da će se ekološki kolaps, ako ga tako želimo nazvati, podudarati s gospodarskim kolapsom. Prema onima koji zastupaju ove teorije, sve će se dogoditi istovremeno: gospodarski kolaps, geopolitički kolaps, energetska kolaps, odnosno nekoliko kolapsa istovremeno. Ne znamo što će pokrenuti cijelu tu katastrofu; mogao bi to biti potres na burzi, bolest svjetskih razmjera ili neki siloviti i destruktivni pokret planeta Zemlje.

Činjenica je da s našim svijetom nešto nije u redu. Moramo o tome razmisliti.

Kako je moguće da propada Bolivija koja proizvodi dvadeset posto svjetskog litija? Litij nam je neophodan za korištenje mobilnih telefona, prijenosnih računala, satova itd., proizvoda koji su osvojili cijeli planet.

Kako je moguće da je propala Venezuela koja raspolaze rezervama nafte za više od stotinu godina, nafte o kojoj svi ovisimo? U 2010. godini imala je više od tristo tisuća milijuna barela nafte, imala je najveće rezerve nafte na svijetu. Kako je moguće da u toj zemlji svaki dan nestaje struje? Zato što se nešto urušilo, nešto više ne funkcionira.

Mnoge životinjske vrste nestaju dok su druge na rubu izumiranja, a više od milijardu ljudi živi u krajnjem siromaštvu, odnosno s manje od 1,5 eura dnevno.

Ne treba nas čuditi što postoje ljudi koji pate od onoga što se danas zove "zelena depresija" ili ekodepresija. Ljudi koji shvaćaju što nam se sprema, ljudi koji vole ovaj planet, koji vole prirodu, koji vole druge ljude i shvaćaju da surovo iskorištavanje prirodnih resursa, zajedno sa zagađenjem i razornim učinkom našeg načina života, rezultiraju nepopravljivim negativnim posljedicama.

Međutim, ako svemu tome pristupimo kao filozofi, morat ćemo priznati da je budućnost uvijek nepredvidljiva, nesigurna, a mi smo neizbježno subjektivni.

Danas prevladavaju trgovačke, gospodarske i međusobno korisne veze umjesto istinski ljudskih veza, emocionalnih, psiholoških, duhovnih.

Što se može dogoditi?

Vjerujem da je svijet u tranziciji. Ono što vidim je da se pojedinca sve većom brzinom gura prema masi, tj. da pojedinac nestaje u gomili te da napušta kritičko vrednovanje vlastitih ideja. Na misaonoj razini prednost se daje prolaznoj kvantiteti nad kvalitetom.

Danas prevladavaju trgovačke, gospodarske i međusobno korisne veze umjesto istinski ljudskih veza, emocionalnih, psiholoških, duhovnih. Svijet je u pokretu, a pokret podrazumijeva odnos. Imamo svijet odnosa, ali to je svijet sukoba jer se krećemo po površini stvari, a kad se krećemo po površini i odnosi među ljudima su površni i generiraju sukobe.

Ali ljudi mogu popraviti stvari. Svaki povijesni trenutak i svako vrijeme imaju svoje probleme, ali svaki problem ima rješenje i morat ćemo ga pokušati pronaći.

Da bismo uspostavili pravednije društvo i humaniji svijet, pojedinac se mora ponovno početi cijeniti. Kako to možemo postići? Prije svega dobrim obrazovanjem koje se temelji na obrazovanju bez iskrivljanja, podučavanju bez politiziranja i informiranju bez varanja. Smatramo da je obrazovanje temelj sadašnjosti i budućnosti, i da utječe kako na misli, tako i na osjećaje i djela.

Što radim s vlastitim životom? Kako se odnosim prema drugima? Kako se odnosim prema Prirodi? Činim li to u duhu suradnje ili iskorištavanja? U duhu razumijevanja ili nametanja? To su velika egzistencijalna pitanja na koja moramo tražiti i pronalaziti odgovore.

Ne smijemo zaboraviti ni na cikluse života ili povijesne cikluse. Oni koje vole znanost znaju da se ništa ne kreće pravocrtno. Nalazimo se u svijetu gdje se sve giba, sve se kreće jer ništa ne stoji mirno, a ipak ništa se ne kreće pravocrtno. Kada bismo povukli ravnu liniju između dvije točke, ona ne bi bila ravna, jer da je produžimo, vratili bismo se na početnu točku jer je planet okrugao.

Što se kreće pravocrtno? Je li naš život ravna linija? Imamo li više energije noću kada zatvorimo oči da spavamo ili kad smo doručkovali? Sve se kreće ciklički pa tako i mi. Sva ljudska bića imaju proljeće, ljeto kad dostižemo zrelost; svi imamo jesen pa onda zimu. Ako preživimo, opet ćemo živjeti još jedno proljeće... Ciklusi se očituju na svim područjima života.

A čini se da se i u povijesti civilizacije pojavljuju ciklički, rađaju se, rastu, razvijaju, troše, umiru te dolaze drugi novi i drugačiji oblici. Moramo prihvatiti ideju da će nešto morati nestati iz našeg načina života i svijeta koji poznamo. Nešto neće preživjeti, međutim, ima i stvari koje danas ne postoje, ili tek niču kao biljčice, i koje će se jednog dana pojaviti.

Jer što bi čovjek bio bez dobrote? Kakav bi bio svijet bez ljepote i bez pravde?

Što će se pojaviti, a što će ostati? Pogledamo li unatrag, vidjet ćemo da su od prošlosti ostala velika djela, velika otkrića koja su omogućila napredak ljudske vrste. Što bismo ostavili od svojih života? Da možemo, izbrisali bismo svoje pogreške te nesporazume koji su nas koštali gubitka istinskih prijateljstava i podnošenja velike boli. Razmislimo malo o tome. Ne bismo li ostavili, kako su govorili platonisti i neoplatonisti, ono što je blisko dobru, ljepoti, istini i pravdi? Nije li to ono što bi nam se svidjelo da ostane?

Možda je to ono jedino što vrijedi. Ono što smo sposobni stvoriti i izgraditi u ovom svijetu, a što pomalo

odražava te arhetipove o kojima su nam govorili stari filozofi. Jer što bi čovjek bio bez dobrote? Kakav bi bio svijet bez ljepote i bez pravde? Bio bi to, na neki način, nehuman svijet.

Ako se iz dubine svoga bića posvetimo brizi za planet, koji je naš dom, kao i drugim carstvima prirode, koji su naši suputnici, možemo se nadati boljoj budućnosti za bolje čovječanstvo.

Uvjeren sam da se napredak mora temeljiti na ljudskom biću, na individualnom uvažavanju onoga što svatko od nas čuva u sebi i što smo sposobni potvrditi svojim djelima.

Drevni filozofi su nam govorili da postoje dva pravila za mjerenje individualnog napretka svakog ljudskog bića. Jedno je snaga koju pokazujemo suočeni s nevoljama, kada stvari izgledaju loše. Moramo vidjeti jesmo li snažni i pokazujemo li ispravno prisustvo duha ili se raspadamo kriveći druge za ono što nam se događa. Drugo je da moramo imati osjećaj za mjeru, odnosno zdrav razum i zrelost. Malo-pomalo moramo razvijati taj osjećaj za obrazovanje, ljubaznost i eleganciju, ne samo izvana, nego prije svega iznutra. Znati kako se

odnositi prema drugima, pokazivati uljudnost, umjerenost u riječima i djelima, ne zloupotrebljavati ljude ili stvari, ne željeti očajnički dominirati drugima, već raditi na ovladavanju sobom. To su simptomi napretka.

Možda je greška u tolikoj se mjeri oslanjati na sustave, jer ništa se neće popraviti ako se svatko od nas ne poboljša. Nadalje, ne može se napredovati izvana ako se stvarno ne napreduje iznutra. Zapravo, izvana smo već napredovali, jer ako želimo, na primjer, okončati glad u svijetu, imamo sredstva za proizvodnju i distribuciju hrane gdje god je potrebna. Tehnički bismo to mogli učiniti. Ali iznutra nismo napredovali, i tužna je realnost što nismo dovoljno solidarni s drugima.

No, iako ne vidimo posljedice svojih postupaka sve dok rješenje nije vrlo teško, uvjeren sam da se čovječanstvo može poboljšati i krenuti prema boljoj budućnosti. Ali svatko mora priznati svoj dio odgovornosti, prihvatiti ga i djelovati u skladu s tim, uz značajan trud da zajednički život učinimo ljepšim, boljim i pravednijim.

Ako se iz dubine svoga bića posvetimo brizi za planet, koji je naš dom, kao i drugim carstvima prirode, koji su naši suputnici, možemo se nadati boljoj budućnosti za bolje čovječanstvo.

Život živimo svi, zajedno. Ozračje suradnje, slobode i međusobnog poštovanja ključno je za ići naprijed. ☸

Sa španjolskog prevela: Marica Borović

USKRŠNJI OTOK

IZGUBLJENA KARIKA PROŠLOSTI

Atila Barta

Kulturna tradicija čovječanstva je poput beskrajnog lanca u kojem je svaka karika jedno dragocjeno i nezamjenjivo iskustvo jer snažno povezuje prošlost s budućnošću. Stoga je svaki novi naraštaj odgovoran za čuvanje starih karika i oblikovanje novih. Međutim, lanac povremeno ipak biva prekinut, a otkinuti segmenti padaju u tamu zaborava.

Da bi se ponovno otkrile ili rekonstruirale nestale karike, potreban je ogroman trud, a nerijetko pomažu "slučajna" otkrića entuzijastičnih istraživača. Svijetli primjeri takvih tragalaca u 19. stoljeću bili su Champollion, koji je dešifrirao egipatske hijeroglife, Schliemann, slavni otkrivač Troje ili Carter sa svojim otkrićem grobnice faraona Tutankhamona. Oni, i još mnogi drugi, ne samo da su ušli u trag ostacima od općekulturne važnosti, nego su ih protumačili i prenijeli našoj civilizaciji. Nažalost, povijesno je iskustvo pokazalo i obrnuto: koliko god da je čovjek

sposoban za najuzvišenija ljudska djela, podjednako u sebi nosi i razornu snagu za najveća uništavanja. U tome su također sudjelovali neustrašivi ljudi, ali iz sasvim drugih pobuda. Njihova su "istraživanja" samo doprinijela širenju jaza među nedostajućim karikama. Tako su, u potrazi za zlatom Eldorada, uz bezobzirno nametanje vlastitog načina života, uništene gotovo sve drevne kulture stare Amerike, Afrike, a slična sudbina zadesila je i tajanstvenu kulturu na otoku kojeg su njegovi stanovnici od davnina nazivali Te-Pito-o-Te-Henua, tj. "Pupak svijeta".

Otkrivanje otoka

Početkom 18. stoljeća ljudska je mašta nepoznatom "Južnom kontinentu" pripisivala raznovrsna čudesa i blaga, a u njegovu potragu dao se i nizozemski admiral Jacob Roggeveen, voditelj ekspedicije koju je sponzorirala nizozemska trgovačka kompanija.

Krstareći bespućima Tihog oceana, oko dvadeset sedam stupnjeva južne paralele, tri tisuće i šesto kilometara zapadno od najbliže obale Južne Amerike, dvije tisuće i sedamsto kilometara istočno od najbližeg polinezijskog otoka Pepete, ugledali su mali usamljeni otok. Uzdigao se pred njima usred te vodene pustinje poput goleme piramide. Kroz dalekozor su na obali ugledali gigantske zidine, iznad kojih su stajale glave nekakvih divova s golemim kacigama. Misleći da su to vojničke utvrde nekih kiklopskih stvorenja, Roggeveen je poduzeo sve mjere opreza i sutradan ujutro se iskrcao sa svojom posadom. Tu su ih dočekala nova iznenađenja. Među golemim kamenim terasama koje su se okomito spuštale u more, iznad kojih su, poput kamenih čuvara, stajale gigantske statue s ogromnim crvenim kacigama, ugledali su ljude obična rasta. Vidjeli su kako pri izlazećem Suncu u nekom ceremonijalnom položaju pale vatre ispred statua. Predio oko kamenih likova sastojao se od uređenih plantaža krumpira i banana. Iznad njih su se uzdizali zeleni obronci ugašenih vulkana čiji su mrtvi krateri bili jedini izvor pitke vode na otoku.

Zahvaljujući jednom od Roggeveenovih suradnika, Carlu F. Behrensu, koji je kasnije objavio dvije knjige o svojim doživljajima na Pacifiku, imamo prva svjedočanstva o staroj otočkoj kulturi koja do danas slovi kao najveća zagonetka. Prema njegovu opisu, otočani su bili svjetloputi, živahni i dobrodušni ljudi, nimalo ratoborni, više bojažljivi. Kako i ne bi bili bojažljivi, zaključuje

Behrens, kad je Roggeveen, uplašen njihovim velikim zanimanjem za došljake i brojnošću, naredio vojsci da pucaju prema njima ne bi li ih rastjerao. Otočani pak, piše dalje Behrens, uopće nisu imali oružja jer "oni su se posve pouzdavali u svoje idole ili kumire".

Najzanimljiviji dio njegove knjige *Putovanje kroz južne zemlje i oko svijeta* poglavlje je koje govori o tim "kumirima". "Bilo ih je vrlo mnogo uspravljenih na žalu. Ljudi su pred njima padali na koljena i molili im se. Ti su kipovi bili isklesani iz kamena i imali su oblik čovjeka dugih ušiju, s krunom na glavi. Sve je bilo izrađeno vrlo umjetnički, čemu smo se veoma čudili." Kamene statue otočani su nazivali *ahu* i *moai*, a što predstavljaju, kada su i zašto nastale, to im nisu znali ili nisu htjeli objasniti.

Nakon što je obišao otok i ustanovio kako nema ni strateške ni ekonomske važnosti, što je za Roggeveenovu misiju bilo jedino važno, ucrtao ga je u svoju kartu i otplovio. Budući da su se na otoku iskricali na sam Uskrs 1722. godine, Roggeveen mu je dao današnji naziv "Uskršnji otok". Međutim, kako tome otkriću, osim Behrensa, nitko nije pridavao osobitu važnost, otok je do daljnjega ostao zaštićen u svojoj osami.

Uništavanje otočke kulture

Pedeset godina kasnije, 1770. godine, otok je ponovno otkrio moreplovac i kartograf Filip Gonzales. O tome svjedoči ugovor o pripajanju španjolskom kraljevstvu koji je potpisao tadašnji vladar otoka Te-Pito-o-Te-

Henua, i to znacima sličnim hijeroglifima. Nakon njegova povratka u Španjolsku, saznalo se za postojanje tajanstvenog "Pupka svijeta". Samo četiri godine kasnije, 1774. godine, kapetan James Cook u svojoj znanstvenoj ekspediciji već svjedoči o oborenim kipovima i tragovima rata. Cookova ekspedicija nije mogla objasniti kako je na tako zabačenom i kamenitom otoku bez drveća mogla nastati neka kultura. "Ovdje nema sigurnog sidrišta, nema gorivog drva, nema svježe vode i čini se da je zemlja neplodna." Nadalje, Cook bilježi kako tadašnji stanovnici nisu kipovima pridavali osobitu pažnju, a njegova je ekspedicija bila posljednja koja govori o uspravnim statuama na otoku. Inače, oni su prvi počeli mjeriti goleme kamene kipove i izradili njihove prve crteže.

S obzirom da tragovi prvih razaranja potječu iz vremena nakon otkrića otoka, susret starog i novog vremena nije slavno započeo. Istraživač Južnog mora, Otto von Kotzebue, časnik u Ruskoj carskoj mornarici, bilježi jedan nemili događaj iz 1816. godine. Naime, u vodama oko otoka pojavili su se američki lovci na tuljane koji su se, u nedostatku radne snage, dosjetili kako bi na otoku mogli pribaviti robove. "Borba je bila krvava jer su se hrabri otočani, iako goloruki, neustrašivo branili. Samo zahvaljujući nadmoći strašnog europskog oružja uspjeli su uhvatiti dvanaest muškaraca i deset žena. Međutim, na otvorenom su moru svi skočili u more. Više su voljeli umrijeti nego živjeti poniženi. Kapetan broda ih je ogorčeno pokušao vratiti, ali kako bi im se koji čamac približio, otočani bi zaronili, a milosrdno more bi ih zakrililo."

Posljednji udarac otočka je kultura zadobila 1862. godine, kada su uz silna razaranja lovci na robove odveli više od tisuću otočana, uglavnom muškaraca (među njima i vladare, plemiće i svećenike) u Peru, gdje su ih koristili za tegljenje i kopanje guana. Nakon samo godinu dana, na životu ih je ostalo petnaest, no i oni su bili zaraženi crnim boginjama. Da tragedija bude veća, robovlasnici su ih tako bolesne vratili na Te-Pito-o-Te-Henua, što je uzrokovalo pomor velikog dijela ostalog stanovništva.

Godinu dana kasnije, dolazak kršćanskih misionara dočekalo je samo šestotinjak zaplašanih i demoraliziranih starosjedilaca. Ono što je misionare najviše začudilo bili su zapisi na tisućama drvenih ploča te umijeće čitanja preživjelih svećenika, jer ni na jednom drugom polinezijskom otoku pismo nije bilo poznato. Te drvene ploče nazivali su *kohau-rongo-rongo*, što znači "drvo koje govori" ili "drvo pjesama za recitiranje", a prema njima su se odnosili s posebnim

poštovanjem. Njemački povjesničar Herber Wendt u svojoj knjizi *Počelo je u Babilonu* o tome piše: "Misterij Uskršnjeg otoka ne bi danas vjerojatno bio toliki misterij da je misionar Eugene Eyradu, kraj svoga mara za obraćenjem pogana, pokazao makar malo smisla za istraživanje. Tada su preostali svećenici još umjeli čitati rongo-rongo ploče. Sigurno je da se njihov sadržaj sastojao od starijih predaja koje bi učenjacima mogle odati tajnu izgubljene kulture, tajnu kamenih spomenika i možda čak i polinezijske selidbe po moru..."

Daljnje kidanje dragocjenih karika povijesti i uništavanje svjedočanstava jedinstvene kulture prestalo je 1880. godine nakon pripajanja Republici Čile. Taj je trenutak doživjelo samo dvjestotinjak otočana, koji su se pak vremenom potpuno izmiješali s doseljenicima s Tahitija i iz Čilea.

U to je doba poraslo zanimanje za drevne civilizacije koje do danas ne prestaju privlačiti pažnju, među koje se ubraja i ova s Uskršnjeg otoka. Provedeno je mnoštvo arheoloških i etnografskih istraživanja ne bi li se uspjela, barem djelomično, rekonstruirati njegova prošlost. No, što se više pronalazilo, bilo je jasnije da se nit koja bi mogla povezati sve te pronalaskeske neumoljivo gubi – previše je toga bilo uništeno.

Fragmenti o porijeklu

Iz arheoloških otkrića i etnografskih zabilješki iz vremena prvih europskih posjetitelja sastavljena je kronologija događanja na otoku. I današnji stručnjaci govore o tri razdoblja. Prvo razdoblje karakteriziraju čuveni ostaci megalitskih zidina i statua. Iz drugog razdoblja ostale su legende koje pričaju o tome kako su na otoku nekada u slozi živjela dva različita naroda. Oni su došli u različito vrijeme i iz suprotnih pravaca i govorili su različitim jezicima. Prvi je došao narod Hanau-eepe ili "Dugouhi", predvođeni kraljem Hoto-Matuaom. "Dugouhi" su pobjegli iz jedne velike zemlje na istoku nakon poraza u ratu. Donijeli su kult čovjeka-ptice,

pismo, a nadahnuti zatečenim megalitskim statuama iz prvog razdoblja, počeli su izrađivati svoje vlastite. Drugi narod, nazvan *Hanau-momoke* ili "Kratkouhi", došao je kasnije i jedino će njegovi potomci doživjeti pripajanje Čileu. "Kratkouhi" su preuzeli kulturu i religiju "Dugouhah", i s njima su sudjelovali u velikim radovima. Treće se razdoblje poklapa s dolaskom Europljana. U ovom razdoblju iz posve nepoznatih razloga dolazi do rata između "Dugouhah" i "Kratkouhah", i započelo je vrijeme u legendama zapamćeno kao *huri-moai* ili "vrijeme obaranja statua". Taj je sukob potrajao negdje do 1840. godine kada su "Dugouhi" potpuno nestali.

"Kameni čuvari"

Svjedočanstva najranijeg razdoblja su kamene zidine gigantskih razmjera koje su uglavnom bile postavljene u središtu otoka. Nepoznati drevni graditelji su ih podigli od velikih višekutnih blokova od tvrdog bazalta i tako precizno spojili da se između njih ne može provući ni oštrica noža. Ovakav složeni oblik megalitske gradnje bio je poznat samo u drevnom Peruu.

Nakon izvjesnog prekida, čiji uzrok nije poznat, javlja se jedna očito nova kultura. Kipari iz tog razdoblja zapravo su proslavili Uskršnji otok izradom i postavljanjem gigantskih torza sa stiliziranim ljudskim licem. Sve statue iz tog razdoblja prikazuju čovjeka od pupka naviše. Savršeno građene megalitske zidine

iz ranijeg razdoblja bile su djelomično ili potpuno razgrađene, a stari obrađeni blokovi ugrađeni u novi arhitektonski objekt koji su nazivali *ahu*. Ahu je služio kao visoka platforma, visine četiri do pet metara i širine deset metara, na koju su postavljane statue kako bi se vidjele izdaleka. Na neke ahue nikada nije bilo postavljeno više od jednog do dva kipa, većina je imala pet, ali neke su ih nosile i petnaest. U unutrašnjosti ahua nalazila se prostorija koja je često imala oblik barke, a u kasnijem je razdoblju služila za smještaj tijela preminulih plemića, vladara i svećenika. One više nisu bile orijentirane prema Suncu, nego su bile izvedene usporedno s obalom. Njihova izrada nije dosegla preciznost i finoću prethodnog razdoblja. Najveća pažnja u to doba bila je posvećena izradi statua.

Statue su klesane uglavnom u kamenolomima vulkanskog kratera Rano-Raraku, dok im je "kaciga" izrađivana u deset kilometara udaljenom krateru drugog vulkana. Kipovi su na neki nama nedokučiv način vađeni iz kratera vulkana, a zatim raznošeni po cijelom otoku. Najintrigantnija je činjenica da su statue u potpunosti bile obrađene još u kamenolomu i bez oštećenja prebacivane na mjesta postavljanja. To je zahtijevalo ogroman trud zbog veličina statua, a dodatna otežavajuća okolnost bila je i nepristupačnost obale, gdje su već prije bili pripremljeni ahui za njihovo postavljanje.

Kad je gigantski čuvar na isto tako nepoznat način postavljen na visoki ahu, stavljala mu se još i "kaciga" od crvenog kamena. Potom bi im udubljavali očne duplje i postavljali zjenice od bijelog koralja. Nakon "otvaranja" očiju, nisu više prestali zuriti u nebo.

Kipovi su izrađivani u različitim dimenzijama. Najmanja završena i uspravljena statua bila je visoka tri i po metra, a najveća dvanaest, a zajedno s "kacigom" četnaest metara. Ukupna težina statue i "kacige" morala je iznositi preko devedeset tona.

Dodatno iznenađenje u krateru ugaslog Rano-Raraku, koji je očito služio kao "radionica divova", bilo je otkriće više od stotinu pedeset napola dogotovljenih kamenih likova, dijelom već isklesanih iz stijene i postavljeni u dugačke vodoravne redove, jedan uz drugi. Među njima se nalazi i najveći, nedovršeni lik visok dvadeset i dva metra. Naokolo su posvuda ležale razne alatke: zašiljeni noževi od opsidijana, kamena dljeta, alat za poliranje, kameni transportni valjci. Cijeli prizor ostavlja je dojam kao da su kipari sve napola gotove figure odjednom napustili. Zašto, ostat će njihova tajna.

Rongo-Rongo ploče

Prema otočkim legendama, *rongo-rongo* ploče potječu od samog Hotu Matue koji je doveo svoj narod na "Pupak svijeta" za vrijeme drugog razdoblja. Sa sobom je donio šezdeset i sedam svetih "drva koji govore". Za vrijeme posljednjeg vladara Ariki Ngaara, prije upada peruanskih lovaca na robove, svećenici su mogli ne samo čitati te ploče nego su čak imali i škole u kojima su mladi svećenici učili pisati. Sam vladar je navodno imao cijelu knjižnicu s rongo-rongo pločama.

Ove su ploče izrađivane iz naplavnog drva i bile su različitih veličina i oblika. Najveća sačuvana ploča dugačka je devedeset centimetara, ali su postojali primjerci dugi i do dva metra. Iako ih je nekada na otoku bilo na tisuće, zbog fanatičnih misionara uništene su sve osim dvadeset i dvije koje se danas čuvaju u svjetskim muzejima u Londonu, Beču, Washingtonu, Santiagu... Heyerdahl je, međutim, tijekom svojih istraživanja pronašao neke koje su dotada bile skrivene. Očito su ih zadnji svećenici, odgovorni za svete ploče, predviđevši tragediju, sami sklanjali ili čak uništavali kako ne bi došle u nedostojne ruke. Kasnije je utvrđeno da su zapravo postojala dva pisma. Staro su pismo znali samo rijetki pojedinci (vladar, plemići i svećenici-pjevači). Ploča ispisana takvim pismom nazivana je *tongata-rongo-rongo* i smatrala se tabuom. Pored tog pisma, postojalo je i manje tajno pismo – demotski oblik prvog pisma – koje je služilo za pisanje kronika i "administrativnih akata". Nazivali su ga *tau*, što u prijevodu znači "godina" i bilo je poznato ostatku naroda. Znanje o *tongata-rongo-rongo* pismu nepovratno je nestalo stradanjima svećenika u rudnicima guana, dok je nekoliko preživjelih otočana i nakon spaljivanja ploča poznavalo *tau*.

Tekstove su urezivali u drvene ploče pomoću opsidijana, počevši iz gornjeg lijevog kuta ploče do kraja reda, zatim bi ih okrenuli i nastavili na drugoj strani. Na taj su način urezani tekstovi opisivali pravilnu spiralu. Ploče su ispisane ne samo s obje strane, nego čak i po rubovima. Cijelo pismo je izrazito piktografskog karaktera. Na njima su sasvim jasno vidljivi stilizirani likovi ljudi, životinja, biljaka, zvijezda i svakodnevnih upotrebnih predmeta. Većina se stručnjaka slaže u tome da pojedini ideogrami ne predstavljaju slova, slogove ili riječi, već samo "natuknice" koje su svećenicima trebale olakšati recitiranje dugih svetih tekstova. Time su ih njihovi stvaratelji potpuno zaštitili, jer bez poznavanja sadržaja napamet, tekst ne mogu čitati ni oni koji poznaju pismo. Zbog toga je svaki dosadašnji pokušaj dešifriranja bio neuspješan.

Otkrićem starih predarijevskih kultura Mohenjo-daro i Harappa u dolini Inda i njihova slikovnog pisma na

glinenim pločicama, znanstvenici su uočili zapanjujuću sličnost s pismom na rongo-rongo pločama. Pažljivom je analizom ustanovljeno da se čak sto pedeset znakova obaju pisama međusobno potpuno podudaraju. Zagonetku još više produbljuje činjenica da te dvije kulture razdvaja dvadeset tisuća kilometara.

Tako se ostalim zagonetkama pridružuje i pismo. Svi pronađeni i sačuvani ostaci nijemi su spomenici čovjekove neutažive potrebe da ostavi trag u vječnosti. Zadivljuje činjenica da je to moguće ne samo u bogatim predjelima Afrike, Europe, Azije i Amerike, nego i na malom pustom otoku, na najusamljenijem mjestu na kugli zemaljskoj. 🏝️

THOR HEYERDAHL

ISTRAŽIVANJA MODERNOG VIKINGA

Marko Perutović

Svijet je Thora Heyerdahla upoznao kada je na splavi nazvanoj *Kon-Tiki* preplovio Tih ocean 1947. godine. Splavom načinjenim od balzovine preplovio je udaljenost od otprilike osam tisuća kilometara. Polazište je bilo mjesto Callao u Peruu, a odredište polinezijsko otočje, tj. prvi polinezijski otok do kojeg dođu. Nakon sto i jednog dana plovidbe nasukali su se na atol Raroia...

Thor Heyerdahl rođen je 6. listopada 1914. godine. Odrastao je u Larviku, malom obalnom gradu južno od Osla u Norveškoj. Svoju ljubav prema prirodi i prirodnim znanostima naslijedio je od majke. Od rane mladosti volio je istraživati planine u okolici svog rodnog mjesta, često spavajući pod otvorenim nebom.

Nakon srednje škole, 1933. godine upisao je studij biologije i zemljopisa u Oslu. Po završetku studija 1936. godine, oženio je Liv Coucheron Torp, a već dan kasnije otišli su na studijsko putovanje u Francusku Polineziju. Većinu vremena proveli su na otoku Fatu Hiva i na susjednom otoku Hivoa. Nekoliko zanimljivih otkrića, do kojih je došla Liv, navela su

Thora na uvjerenje da su prvi stanovnici Polinezije došli iz Južne Amerike. Usprkos tim otkrićima i želji da ostanu duže, teški životni uvjeti i problemi s lokalnim stanovništvom natjerali su ih da se vrate u Norvešku.

Heyerdahl je po povratku počeo pisati svoj istraživački rad pod naslovom *Američki Indijanci u Južnom Pacifiku*. Rad je objavljen 1952. godine. Život u Polineziji probudio mu je zanimanje za daljnjim

Karta za raj se ne može kupiti. Moramo je pronaći u nama samima.

istraživanjem o tome kako su zabačeni otoci Polinezije naseljeni. Heyerdahl je bio uvjeren da su prvi ljudi koji su naselili Uskršnji otok i ostale istočno-polinezijske otoke došli s istoka, iz Južne Amerike. Ta je teza godinama bila jedna od najzastupljenijih tema u proučavanju tog područja i bit će tema većine Heyerdahlvih istraživačkih radova. Da bi potvrdio svoju teoriju, poduzeo je već spomenutu ekspediciju

Živimo u vremenu u kojem se misli da je tehnologija sve, da je pritiskanje dugmadi sve, da je ekonomija sve, a ono šta gubimo je pogled u realnost.

na splavi Kon-Tiki. Time je dokazao da su migracije drevnih naroda Južne Amerike prema pacifičkim otocima bile moguće.

No, bilo je potrebno dokazati da su se migracije iz Južne Amerike zaista i dogodile. S toga je 1953. godine otputovao s dvojicom norveških arheologa na otočje Galapagos. Arheološkim iskapanjima pronašli su jednu flautu i ostatke prehistorijske keramike podrijetlom iz Južne Amerike. To je potvrdilo da su ljudi iz Južne Amerike došli na Galapagos daleko prije nego što je Kolumbo otkrio Ameriku.

Kako bi dodatno potvrdio svoje teorije, 1955. godine otišao je na Uskršnji otok. S timom od

petorice arheologa tražio je dokaze o prvim stanovnicima. Otkrio je crteže koji prikazuju brodove s jedrima koji podsjećaju na motive jedrenjaka pronađenih na više mjesta u Južnoj Americi. Iako je Heyerdahl to smatrao dokazom da su prvi stanovnici Uskršnjeg otoka došli s istoka, znanstvena zajednica tim otkrićem nije bila impresionirana jer je bila čvrsto uvjerena da su prvi stanovnici Uskršnjeg otoka došli sa zapada, iz Polinezije.

Na Uskršnji otok ponovno se vratio tek 1986. godine da bi istraživao na koji su način drevni stanovnici pomicali petnaest i više tona teške kipove po kojima je Uskršnji otok poznat.

Heyerdahl's najveći arheološki poduhvat bio je iskapanje kompleksa piramida Túcume u Peruu 1988. godine. Najvažnije otkriće bio je hram čija je gradnja datirana u razdoblje između 1200. i 1300. godine. Taj hram je imao zidni reljef na kojem su prikazana dva jedrenjaka i mitološka bića, "ljudi-ptice", od kojih su neki držali okrugle predmete u rukama.

Prikazi ljudi s ptičjim glavama imali su važnu ulogu u religijskim obredima drevnih stanovnika Uskršnjeg otoka. Sve je to podupiralo Heyerdahl's teoriju o tome da su prvi stanovnici Uskršnjeg otoka doplovili iz Južne Amerike. Osim toga, bili su tu i dokazi postojanja prvih pomorskih kultura u Peruu.

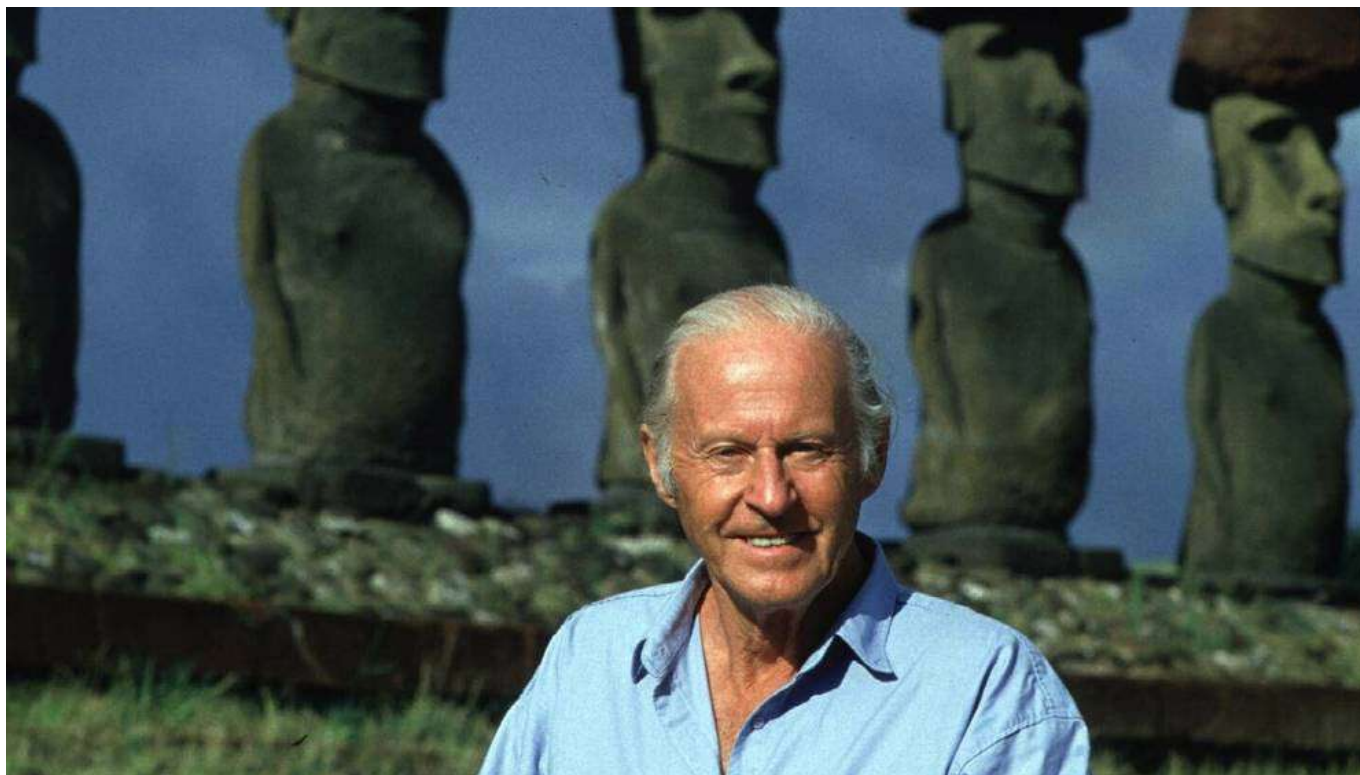
Istraživanjem u kompleksu Túcume završeno je Heyerdahl's istraživanje podrijetla prvih naseljenika polinezijskih otoka. Iako nije našao čvrste dokaze da su prvi naseljenici zaista došli iz Južne Amerike, ostali istraživači jasno su potvrdili da je postojao kontakt između Uskršnjeg otoka i područja koji su danas dio Perua i Bolivije. Time se objašnjava porijeklo slatkog krumpira i južno-američki DNK koji se može pronaći kod nekih stanovnika Polinezije.

Heyerdahl je smatrao da su oceani spajali civilizacije u prošlosti i služili kao veza, a ne prepreka širenju kulture. Iako nije do kraja potvrdio neke od svojih teza, uvijek su ga privlačili izazovi koji su bili u suprotnosti s općeprihvaćenim mišljenjima i znanstvenim teorijama. Dokazivao je da je Kolumbo došao u Ameriku prije službeno prihvaćenog datuma "otkrivanja" Nove zemlje i da je Leif Ericsson, vikinški moreplovac, prvi Europljanin koji je stupio nogom na tlo Amerike.

Tvrdio je da je pronašao dokaze da su drevni Egipćani preplovili Atlantik i naučili stanovnike Srednje Amerike gradnji piramida. Proučavao je nacрте i izgradio splav Ra kojim je 1969. godine isplovio iz Maroka prema Americi. Prvi pokušaj nije bio uspješan, jer je trstika od koje je brod bio izgrađen prebrzo upila vodu. Drugi pokušaj, s poboljšanom splavi Ra II, bio je uspješan. Preplovio je 3200 nautičkih milja od Maroka do Barbadosa.

Godine 1977., na jedrenjaku Tigris izrađenom od trstike, materijalom od kojeg su se gradili brodovi u

Mezopotamiji, uputio se rijekom Tigris prema Perzijskom zaljevu. Plan je bio otploviti do rijeke Ind i natrag do Egipta, i tako potvrditi povezanost Indije i drevnog Egipta. Želio je utvrditi da su drevni narodi, osim što su znali koristiti morske struje, znali i upravljati brodovima te koristiti navigaciju. Pokušaj je propao u povratku iz Indije, jer je zbog sukoba Etiopije i Somalije bio spriječen ploviti Crvenim morem do Egipta.

U borbi s prirodom čovjek može pobijediti svaku bitku osim posljednje.

Unatoč svom pustolovnom duhu, Heyerdahl je više od pola života proveo za radnim stolom. Proučavao je spise i biblioteke po čitavom svijetu tražeći dokaze i nove načine rješavanja svojih teza i znanstvenih zagonetki. Objavio je više od pedeset znanstvenih radova. Iako nije uvijek bio u pravu, govorio je da je bit znanosti postavljati pitanja, a neka od njegovih pitanja i danas su aktualna. Napisao je četrnaest popularnoznanstvenih knjiga među kojima je bilo više bestselera. Njegova knjiga *Ekspedicija Kon-Tiki*, objavljena 1948. godine, bila je svjetski bestseller, a film snimljen po istoimenoj knjizi dobio je 1951. godine nagradu Američke filmske akademije, popularnog "Oskara", za najbolji dokumentarni film.

Ostao je upamćen kao otvorena i izrazito komunikativna osoba. Vrlo je lako uspostavljao komunika-

ciju i odnose s ljudima. Bio je počasni dopredsjednik Svjetskog federalističkog pokreta, organizacije koja promiče mir, suradnju bez obzira na granice i svjetsko uređenje temeljeno na zakonu i pravdi. Kao prirodoslovac, autor je mnogih prezentacija i članaka o opasnostima globalnog zagađenja, s posebnim naglaskom na utjecaj zagađenja na floru i faunu oceana. Bio je savjetnik Svjetske organizacije za zaštitu prirode (*World Wide Fund – WWF*) i član savjeta za imenovanje dobitnika godišnje nagrade UN-ova programa za okoliš. Bio je uključen i u osnivanje Zelenog Križa (*Green Cross*), organizacije pokrenute na inicijativu Mikhaila Gorbačova 1993. godine, čiji je cilj zaštita okoliša i ljudi pogođenih ratom i nesrećama uzrokovanih ljudskim djelovanjem.

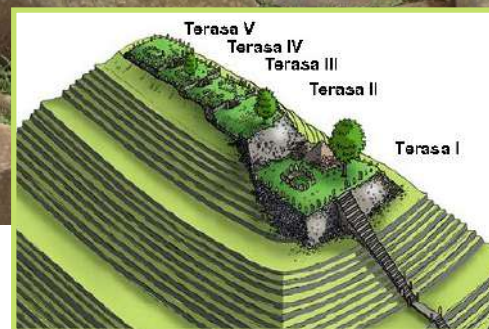
Thor Heyerdahl je radio na novim projektima sve do samog kraja života. Umro je nakon kratke bolesti u 87. godini života, u svom domu u talijanskom gradu Colla Micheri 18. travnja 2002. godine. Državni ispraćaj u Oslu u rodnoj Norveškoj bio je posljednje priznanje koje je dobio.

Ono što možda najbolje opisuje ovog osebujnog istraživača, avanturista i stanovnika svijeta je njegova izjava: "Granice? Nikad nisam vidio nijednu, ali čuo sam da postoje u glavama nekih ljudi." ☺

GUNUNG PADANG

Planina prosvjetljenja

Malo tko zna za Gunung Padang, zanimljivo arheološko nalazište na zapadnom dijelu indonezijskog otoka Jave.

Smješteno na vrhu brdu na 885 metara nadmorske visine, nalazište se sastoji od niza od pet terasa međusobno povezanih središnjim stubištem. Prekriveno je masivnim stupastim šesterokutnim kamenim blokovima vulkanskog porijekla. Čini se da su ti blokovi bili dio davno srušenih građevina koje su zadržale nešto od svog izvornog rasporeda, sa još uvijek vidljivim zidovima i podjelama.

Legenda kaže da je drevni kralj Siliwagni pokušao sagraditi palaču u jednoj noći. To neobično podsjeća na legendu o nalazištu Nan Madol u Tihom oceanu koje je također napravljeno od istog tipa kamena, a i tamošnja predaja govori da je izgrađeno za jednu noć.

Na Zapadu ga prvi put spominje nizozemski povjesničar Rogier Verbeek u svojoj knjizi *Starine Jave* iz 1891. godine, a na temelju posjeta i izvješća Mattea Della Cortea iz 1890. godine. Zatim ga spominje nizozemski arheolog Nicolaas Johannes Krom u *Izvješću Odjela za starine* iz 1914. godine, da bi bilo zaboravljeno do 1979. godine kada ga ponovo "otkrivaju" ljudi iz obližnjih sela. Iskapanja su započela početkom 1980-ih.

Što se tiče starosti lokaliteta, mišljenja su neusuglašena. Indonezijski nacionalni arheološki institut prvotno ga je smjestio u razdoblje između II. i V. stoljeća nove ere, no zbog pronađenih fragmenata keramike revidirana je starost na razdoblje između 45. g. pr. Kr. do 22. g. po. Kr. Iako su arheolozi suglasni da su strukture na površini brda megalitske, većina ih smatra

da je brdo oblikovano vulkanom

prirodno, dok neki istraživači sugeriraju da ono skriva strukture koje je oko ugaslog vulkana izgradila nepoznata drevna civilizacija daleko ranije.

Naime, istraživački tim koji je vodio indonezijski geolog Danny Hilman Natawidjaja u studiji objavljenoj u listopadu 2023. u američkom znanstvenom časopisu *Archaeological Prospection* tvrdi da nalazište predstavlja stepenastu piramidu i da se čini da su najdublji sloj "isklesali" ljudi prije dvadeset sedam tisuća godina! Od 2011. do 2015. godine njegov je tim proučavao lokalitet pomoću seizmičke tomografije, tomografije električnog otpora i radara koji prodire u zemlju. Također su bušili brdo i ispitivali materijal tehnikom radiokarbonskog datiranja kako bi saznali starost slojeva koji čine brdo. Na osnovu tih podataka, istraživački tim je pronašao ono što opisuju kao jasne dokaze da je Gunung Padang napravljen uglavnom ljudskim rukama. Pronašli su i pokazatelje koji upućuju na to da unutar strukture postoje šupljine, što ukazuje na moguće skrivene komore.

Natawidjajova studija pokrenula je burne rasprave u znanstvenim krugovima o starosti i značaju Gunung Padanga.

Ovaj zagonetan ostatak prošlosti i dalje ostaje obavljen velom misterija i kontroverzi. U svakom slučaju, za stanovnike tog kraja to je oduvijek bilo sveto mjesto, što potvrđuje i samo ime *Gunung Padang* u značenju "Planina prosvjetljenja". ☸

DREVNA OLIMPIJA

Vesna Perhat

Olimpija je gradić s nešto više od tisuću stanovnika na Peloponezu u Grčkoj. Uprkos svom imenu, ne nalazi se ni blizu planine Olimp na kojoj je, prema grčkoj religiji, živjelo dvanaest Olimpijaca, tj. glavnih grčkih bogova.

Odmah pored modernog gradića nailazimo na arheološke ostatke drevne Olimpije, najvećeg antičkog svetišta grčkog svijeta posvećenog vrhovnom bogu Zeusu. Bilo je to mjesto u kojem su se od 8. st. pr. Kr. do kraja 4. stoljeća, svake četvrte godine, održavala natjecanja u njegovu čast – Olimpijske igre.

Za razliku od velikog Apolonova svetišta i proročišta u Delfima, ovo Zeusovo svetište imalo je drugačiji značaj. Predstavljalo je mjesto pomirenja čitave Helade za vrijeme Igara. Bilo je to vrijeme primirja i odmora kada se tražilo rješenje sukoba između pojedinih polisa.

Arheološki nalazi u grobnicama i naseljima iz mikenskog doba svjedoče da su ondje već u 11. st. pr. Kr. postojali kultovi mjesnih heroja te da su se štovala važna ženska božanstva, kao što su Geja i Temida. Olimpija tek kasnije postaje Zeusovo svetište.

Krajem 4. st. Igre su zabranjene, a svetište napušteno. Dva su potresa uništila dio građevina, a poplave

rječica Kladej i Alfej nanosima su polako zatrpavale drevnu Olimpiju.

Prva ozbiljnija istraživanja započela su u prvoj polovici 18. stoljeća. Međutim, tek su ciljana arheološka iskapanja krajem 19. stoljeća zaslužna za otkrića zadivljujućih spomenika. Bio je to tek početak jedne velike arheološke avanture koja još uvijek traje.

Archaia Olympia

Pod naslagama pijeska i mulja debljine pet do osam metara, uz arhitektonske spomenike i stadion, otkopano je oko sto trideset kipova. Među njima je najdragocjeniji Praksitelov *Hermes s malim Dionizom*. To je njegov jedini sačuvani original, ujedno najpotpunija grčka mramorna skulptura uopće, čak s tragovima izvorne boje. Tu su i Peonijeva *Nika*, skulpturalni ukrasi sa Zeusova hrama, te mnoštvo drugih nalaza manjih dimenzija.

Središnji dio svetišta je sveti gaj Altis, zidom ograđen prostor unutar kojeg su se nalazile najstarije i najvažnije građevine drevne Olimpije. Tu je bio veličanstveni hram boga Zeusa te hram božice Here, sagrađen oko 600. g. pr. Kr. na ostacima ranijeg drvenog hrama koji detaljno opisuje Pauzanija.

Srebrna tetradrahma iz Olimpije, 360. g. pr. Kr. Avers prikazuje Zeusovu glavu s lovorovim vijencem, a revers glavu nimfe Olimpije. S desne strane je natpis ΟΛΥΜΠΙΑ.

Dio friza Zeusova hrama bio je ukrašen reljefima koji predstavljaju junačka djela Herakla, najvećeg grčkog junaka, sina Zeusa i Alkmene. Prikazano je kako je Heraklo, kroz brojna iskušenja, hrabrošću i mudrošću, uspio izvršiti dvanaest zadataka i tako izvojevati besmrtnost. Simbolički, ti nam reljefi govore o snazi, požrtvovnosti i vrlinama grčkog naroda.

U hramu se nalazio golemi kip Zeusa Olimpijskog u sjedećem položaju, izrađen od slonovače i ebano-vine, bogato ukrašen zlatom i dragim kamenjem. To remek-djelo slavnog Fidije našlo se na popisu sedam čuda drevnog svijeta koji je sastavio Antipater iz Sidona između 150. i 120. g. pr. Krista. Skupocjeni kip je nestao, a nije nađena niti jedna njegova kopija. Njegov izgled i veličanstvenost poznati su nam iz prikaza na novcu te opisa antičkih suvremenika (Pauzanija, Ciceron). Bilo je to posljednje i vjerojatno najveće Fidijino djelo.

Odmah pored hrama, ali izvan samog Altisa, nalazila se Fidijina radionica (otkrivena tijekom iskapanja 1950. godine), u kojoj je pronađen kiparov alat te sitni predmeti i matrice korištene kod izrade i ukrašavanja kipa.

U Olimpiji se nalazilo preko sedamsto šezdeset značajnih građevina, prema Pauzaniji čak sedamdesetak hramova, te riznice, žrtvenici i kipovi posvećeni mnogobrojnim božanstvima.

Grčki gradovi koji su redovito sudjelovali u Igrama nadmetali su se u gradnji velebnih riznica u kojima su pohranjivali zavjetne darove i spomenike kojima su obilježavali vojne uspjehe (npr. pobjedu nad Perzijancima) i drugo.

Olimpijske igre

Prema povijesnim izvorima, prve Olimpijske igre održale su se 776. g. pr. Kr., kada su elidski kralj Ifit i spartanski kralj Likurg sklopili sveti mir. Od te se godine vode popisi pobjednika i otad počinje grčko računanje vremena po Olimpijadama koje su se održavale svake četvrte godine od lipnja do rujna. Međutim, tek 676. g. pr. Kr. Igre dobivaju panhelenski karakter, da bi u 6. i 5. st. pr. Kr. dostigle najveću slavu.

Mitska povijest Olimpijskih igara ukazuje na činjenicu da su zapravo nastale mnogo ranije u prošlosti i bile prekinute pa ponovo oživljene. U jednom od mitova, koji je ovjekovječio i Pindar, opisuje se kako je prve Olimpijske igre uspostavio Heraklo u čast svog oca Zeusa. Sagradio je žrtvenike svim bogovima i odredio dužinu stadiona.

Pindar u *Trećoj olimpijskoj odi* govori o Heraklovom putu u zemlju Hiperborejaca odakle je donio maslinu, zasadio je u Olimpiji i odredio da maslinov vijenac bude nagrada pobjedniku.

*Dadoše maslinu njemu Hiperborejci,
oni, što Apolona štuju,
Kad ih iskreno zamoli.*

*Stablo je masline od njih tražio jedno
za Zeusov gaj, da u sjeni njezinoj
za vrijeme takmičenja bude puk,
i lišće njezino vijenac pobjede bude.*

.....
*Zapanjen stade, kad ugleda stabla.
U srcu njegovu slatka rodi se čežnja,
da oko cilja, što ga s dvanaest zaokreta
obilaze trkačka kola, posadi zelena stabla.*

Fidijina radionica

U početku su to bile igre i svetkovine samo najbližih susjednih gradova, da bi se postupno proširile na ostale gradove Peloponeza i cijele Helade do najudaljenijih grčkih kolonija na Pontu, u južnoj Italiji i na Siciliji. Pravo natjecanja imali su samo slobodni Heleni koji nisu osuđivani niti su po rođenju bili robovi. Kasnije su to pravo dobili Makedonci, a potom i Rimljani.

Ženama je bilo zabranjeno sudjelovanje u igrama, čak i njihovo promatranje, uz prijetnju smrtno kazne. Pristup su imale jedino svećenice Demetre Hamine, koje su sjedile na žrtveniku od bijelog mramora, nasuprot sucima, i koje su krunile pobjednike. Svećenicama hrama Zeusa Olimpijskog bilo je dopušteno promatrati nadmetanja, ali ne na samom stadionu, nego blizu njega.

Igre su trajale pet dana. Prvog dana prinobile su se žrtve i polagala prisega pred žrtvenikom i kipom Zeusa Horkija (Zeus Prisega). Tko bi prekršio prisegu, morao je platiti visoku novčanu kaznu i zauvijek bi ga isključili iz Igara. Tek drugog dana počinjala su natjecanja i nastavljala se trećeg i četvrtog dana. Od

disciplina najprije je uvedeno trčanje, a dužina staze iznosila je jedan stadij (197,27 m). Petoboj i hrvanje uvode se na 18., a na 23. Olimpijskim igrama uvršteni su šakanje i pankration (kombinacija šakanja i hrvanja). Na sljedećim Olimpijskim igrama uvodi se utrka bojnih dvokolica.

Na Igre su, osim natjecatelja i gledatelja, redovito dolazili filozofi, povjesničari, pjesnici i govornici kojima je to bila izvanredna prilika da svoje umijeće podijele s velikim brojem ljudi.

Posljednji, peti dan igara bio je predviđen za dodjelu nagrada. Pobjednicima su odavane najveće počasti. Ispred Zeusova hrama na raskošnom stolu za prinošenje žrtava napravljenom od zlata i bjelokosti poredali bi vijence od grančica i lišća divlje masline. Pobjednički dar bio je vijenac od maslinove grančice koji se olimpijskim pobjednicima pred sucima stavljao oko glave. Ovo su smatrali vrjednijim od bilo kojeg materijalnog dobitka. Pobjednici bi nakon toga prinosili žrtve Zeusu Olimpijskom. Za Grke nije bilo veće časti od pobjede na Igrama.

Prema starom običaju, uvečer na dan pobjede, pobjednik bi s prijateljima otišao do Zeusova žrtvenika da zahvali bogu na pobjedi. Ako ne bi imao svoju pobjednu pjesmu, pjevala bi se starinska pjesma za koju se smatralo da ju je spjevao Arhiloh. Ona glasi:

*O zdravo pobjedniče!
Zdravo, Heraklo gospodaru,
Ti sam i s tobom Jolaj, dva ste kopljanika!*

Ako ne bi bilo naročite glazbe, kliknuo bi zborovođa:

*Oj, zdravo!
Zbor bi odgovorio:
Pobjedniče!*

Pobjednik je bio slavljen i u svom zavičaju, gdje je dobivao bogate darove, bio hranjen na državni trošak, a često su mu podizani i kipovi.

Posljednje antičke Olimpijske igre održane su 393. g. jer ih je nakon 1170 godina održavanja ukinuo rimski car Teodozije I.

Moderne Olimpijske igre

Nakon petnaest stoljeća, Igre su ponovno uspostavljene i održane u Ateni 1896. godine. Inspiracija je bila, naravno, drevna Olimpija, gdje je svaki otkopani kamen poprimao neko simboličko značenje, oživljavao neki stari mit. Paljenje olimpijskog plamena u Olimpiji i prenošenje bakljom uvedeno je 1936. godine. Plamen se, po starim grčkim običajima, pali uz pomoć konkavnog zrcala i sunčevih zraka ispred Herina hrama i dalje prenosi do mjesta održavanja Igara. Iako se nastoji da baklju s plamenom prenose trkači, tijekom povijesti plamen je, silom prilika, putovao i biciklom, konjem, brodom i naravno, avionom.

Današnje Igre se u mnogo čemu razlikuju od onih drevnih. Nije ni čudo, one su bile svehelenske, a ove su svezemaljske. Ali, bez obzira na sve, olimpijski duh i na globalnoj razini i dalje čuva nešto posebno poticajno i uzvišeno što se može osjetiti. Lovorom ili medaljom, odom ili himnom zemlje, usklikom iz srca ili aplauzom, uvijek će se pozdravljati istinski pobjednici. 🏆

***Bolje učimo slušajući nego govoreći.
I vjetar i ljudi koji nastavljaju živjeti u blizini prirode
još uvijek nam imaju puno za reći što ne možemo čuti
unutar zidova sveučilišta.***

Thor Heyerdahl